

Ćwiczenie nr 14

WYZNACZANIE PRZYSPIESZENIA ZIEMSKIEGO PRZY UŻYCIU WAHADŁA REWERSYJNEGO

I. WSTĘP

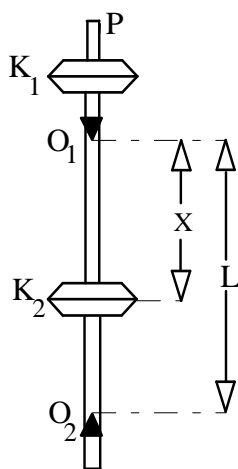
Okres drgań T wahadła matematycznego (punkt materialny o masie m , zawieszony na nieważkiej i nierozciągliwej nici o długości l), dany jest wzorem:

$$T = 2\pi\sqrt{\frac{l}{g}} \quad (1)$$

Znając okres drgań T i długość l wahadła, można obliczyć wartość przyspieszenia, które uzyskują ciała spadające swobodnie w danym miejscu na powierzchni Ziemi, czyli wartość przyspieszenia ziemskiego g . Wahadło matematyczne jest abstrakcją i w praktyce bywa zastępowane przez kulkę o realnym rozmiarze, zawieszoną na zwykłej nici lub na drucie. Powoduje to dodatkowe błędy przy wyznaczaniu przyspieszenia ziemskiego g . Dlatego też, aby tę wielkość wyznaczyć dokładniej, wykorzystuje się grawitacyjne wahadła fizyczne, to jest ciała sztywne, wykonujące ruch periodyczny wokół osi poziomej. Okres drgań wahadła fizycznego jest równy:

$$T = 2\pi\sqrt{\frac{J}{D}} \quad (2)$$

gdzie J – oznacza moment bezwładności wahadła względem osi obrotu, a D - tzw. moment kierujący. Obliczenie momentu bezwładności i wyznaczenie momentu kierującego dla wahadeł o dowolnym kształcie może być bardzo skomplikowane. Te trudności można ominąć wykorzystując tzw. wahadło rewersyjne (wahadło Katera, patrz rysunek obok).

Wahadło Katera

II. OPIS EKSPERYMENTU

Wahadło rewersyjne składa się z pręta P , na którym można przesuwając dwie masy w postaci krążków K_1 i K_2 . W tym eksperymencie krążek K_1 pozostaje w tym samym położeniu, a krążek K_2 może być przesuwany pomiędzy ostrzami O_1 i O_2 , oddalonymi od siebie o L . Odległość obu ostrzy może być wyznaczona z dużą dokładnością np. za pomocą specjalnej suwmiarki. Pręt P może być zawieszony na jednym albo na drugim ostrzu. Dowiedziono (patrz np. H. Szydłowski: Pracownia fizyczna, PWN Warszawa 1997), że można znaleźć takie położenie krążka K_2 na pręcie, przy którym okresy drgań wahadła zawieszzonego na ostrzach O_1 i O_2 są takie same, czyli $T_1 = T_2$. Wtedy odległość L obu ostrzy, zwana długością zredukowaną, jest równa długości idealnego wahadła matematycznego o takim samym okresie. W takim przypadku nie musimy znać, ani obliczać momentu bezwładności J wahadła, ani momentu kierującego D . Wystarczy podstawić L i $T_1 = T_2$ do wzoru (1) i wyznaczyć g . Dokładność wyznaczenia wartości g tą metodą jest wysoka, ze względu na precyzyjne określenie długości L wahadła zredukowanego i dokładniejsze wyznaczenie jego okresu na podstawie punktu przecięcia dwu krzywych (patrz punkt III.4).

III. POMIARY

- 1) Zawiesić wahadło na ostrzu O_1 , pobudzić je do drgań o małej amplitudzie i wyznaczyć okres jego drgań (przez pomiar 20 - tu wahnień).
- 2) Zmieniając co 4 cm odległość x krążka K_2 od ostrza O_1 , wyznaczyć okresy drgań dla każdego z tych położań.
- 3) Zawiesić wahadło na ostrzu O_2 , i powtórzyć czynności z punktu 2.
- 4) Sporządzić na jednym rysunku wykresy zależności okresów drgań w funkcji odległości x , dla obu zawieszonań. Odczytać wartość x w punkcie przecięcia obu krzywych, dla którego okresy drgań T_1 i T_2 przy obu zawieszonań są identyczne. Zanotować wartość tych okresów.
- 5) Ustawić krążek K_2 dokładnie w tym położeniu i sprawdzić, czy okres drgań wahadła jest zgodny z wyznaczonym na podstawie wykresu. Jeśli rozbieżność jest duża, należy powtórzyć pomiar.
- 6) Ustawić długość zawieszonaego na tym samym statywie wahadła „matematycznego” na wartość długości zredukowanaej L i zmierzyć jego okres drgań.

IV. OPRACOWANIE WYNIKÓW POMIARÓW

Na podstawie wzoru (1) wyznaczyć wartości przyspieszenia ziemskiego otrzymane z pomiarów dla wahadła rewersyjnego i „matematycznego”. Porównać otrzymane wyniki i wyciągnąć wnioski. Obliczyć niepewność standardową $u(g)$ korzystając ze wzoru:

$$u(g)/g = u(L)/L + 2 u(T)/T$$

Przyjąć $u(L) = 0,5 \text{ mm}$

$u(T) = 0,2 \text{ s}$ przy pomiarze ręcznym.

0,005 przy pomiarze elektronicznym.

V. LITERATURA

[1]. H. Szydłowski - “Pracownia fizyczna” wyd. 9, PWN Warszawa, 1999

[2]. Ćwiczenia laboratoryjne z fizyki część II, wyd 2, Oficyna wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1999.

VI. ZAGADNIENIA DO KOŁOKWIUM

Dynamika bryły sztywnej.

Ruch harmoniczny prosty.

Wahadła: matematyczne; fizyczne ze szczególnym uwzględnieniem wahadła rewersyjnego.